

נא לשמור על קדושת העלון
אין לקרוא בשעת התפילה.
מומלץ לקרוא בשולחן שבת!

בס"ד גיליון: 1181

הדלקת הנר: 17:43 צאת השבת: 18:42 רבינו תם: 19:18 (לפי אפיק ת"א),
הפטרת השבוע: כה אמר (ישעיה מב), שבת מברכין.

אוֹצְרוֹת הַפָּרָשָׁה

פרשת "בראשית"

"וישע ה' אל הבל ואל מנחתו ואל קין ואל מנחתו לא שעה" [ד, ה].

מעשה בשני סוחרים שנסעו ליריד הגדול לסחור בו – כך פתח הרב "עוללות אפרים" זצ"ל את משלו. מערים שנות היו, ולכל אחד חנות כל-בו ענקית בעירו. הואיל ושניהם נזקקו לאותן סחורות ועסקיהם לא התחרו, החליטו לשתף פעולה ולערוך קניותיהם בצוותא. האשראי הבלתי מוגבל וכמות הסחורות הרבה שבדעתם לקנות, בהכרח שיוזילו את המחירים ויגדילו את רווחיהם. ואכן, השניים לא הוצרכו לצאת מפתח האכסניה. שמעם נודע בכל רחבי היריד, וסוחרים ומתווכים שיחרו למעונם והציעו עסקאות שונות ומגוונות, הביאו דוגמאות והצעות מחיר, והשניים בחנו, דנו שקלו והחליטו.

בא לפנייהם מתווך, ואמר: "שמעתי שאתם קונים סחורות מובחרות בכסף מזומן, אם המחיר הוא מחיר מציאה".

"אכן כן", אישרו השניים פה אחד.

"אם כן, עסקה נפלאה לי עבורכם", אמר המתווך. "סחורה מעולה, בפחות ממחצית מחיר! יש כאן שדה עידית המניבה פרי למכביר. בעליה דחוקים בכסף, ומוכנים למכרה במחצית שוויה. אם תתמקחו מעט – ירד אף ממחיר זה!"

"הבה", נצצו עיני האחד.

"הבלים", פסק הסוחר השני.

התרעם חברו על השלילה הנחרצת: "כיצד חרצת דין? אולי העסקה כדאית ורווחית! לא בכל יום מזדמנת עסקה בשליש המחיר!"

"כדבריד כן הוא", הסכים הלה. "אך במה דברים אמורים, עבור מי תהא זו עסקה מוצלחת ורווחית – עבור תושב המקום המחפש פרנסתו בחקלאות. הוא יקנה קרקע זו במחיר מציאה, יעבדה במסירות ותניב לו תנובתה. ואם לאו – עתותיו בידו להעבירה לקונה המתאים בעסקה שתותיר בידו רווח. אבל אנו, הן סוחרים נוטים ללון אנו, מתגוררים בערים אחרות ועומדים לשוב אליהן בקרוב. רוכשים אנו סחורות שבידינו להעבירן ולטלטלן עימנו – ומה נעשה בקרקע שנשאר מאחרינו? הן תשאר שוממה ובורה!"

הבין חברו, והסכים לדבריו.

והנמשל מובן, נשמתנו ירדה לכאן מהעולם העליון כדי לכנוס סחורה במחיר זול ולהביאה למקור מחצבתה שם תרוויח בה רווח עצום: ללמוד תורה, שכל מילה שלומדים או שומעים היא מצוות עשה בפני עצמה, ולסגל מצוות ומעשים טובים. ואין לך מצווה שאינה מנחילה חלק בגן העדן, שהחלק הזעיר ביותר בו טוב ויפה הוא מכל חיי העולם הזה – איזה רווח עצום ונפלא!

והנה בא 'מתווך' ושמו היצר הרע, ומציע לנו עסקה נוצצת במחיר מציאה: לרכוש כאן, בעולמנו זה, 'קרקעות' – נכסים שאין שום אפשרות להעבירם לעולם הנצח ולהמירם באושר המופלא – שהרי "אין מלווין לו לאדם לא כסף לא זהב ולא אבנים טובות ומרגליות, אלא תורה ומעשים טובים בלבד. הן לשוטה ייחשב אם יפתח לבבו לרכוש נכסים אלו, במקום לסגל לעצמו חיי נצח שיעשירוהו שם עושר רב!"

וסיים, שזאת רצתה התורה לרמוז לנו בפרשת קין והבל שחילקו ביניהם את העולם: קין נטל את הקרקעות והבל את המטלטלין – לרמוז שהבל ההביל את קנייני העולם הזה שהם הבל הבלים, ובהר בקניינים שיכול לטלטלם עימו לעולם הנצחי, ואילו קין נקשר לענייני העולם הזה וקנייניו, כאותו סוחר שניפתה לרכוש קרקע בעיר היריד.

ואמר הכתוב: "וישע ה' אל הבל ואל מנחתו, ואל קין ואל מנחתו לא שעה".

הבה נפיק את הלקח, ולא נשקע כל כולנו, ולא נשקיע כל הוננו ומרצנו במגרש אותו נאלץ להותיר מאחורינו, אלא נקדיש שעה נוספת לשיעור תורה, נשמע קלטת תורנית בעת הנסיעה, נעיין בספר קודש בשעה פנויה – וה' ישעה אלינו ואל מנחתנו! (מעין השבוע).

"ויכולו השמים והארץ וכל צבאם" [ב, א].

שנינו (שבת קיט): "כל המתפלל בליל שבת ואמר 'ויכולו', מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית".

המאמר נראה כתמונה מכל צד. האם הבורא זקוק לשותפות, מה רווחנו באותה שותפות, ומה ירוויח הוא, כביכול, אם יקחנו כשותפים. ומלבד זאת, שותפות דורשת השקעה. ככל שהמפעל גדול יותר ויקר יותר, כך תגדל ההשקעה הנדרשת כדי לרכוש בו שותפות. גם אם ייאותרו לקבלנו כשותפים, לכמה אמצעים נצטרך כדי להמנות כשותף במייקרוסופט, למשל, או בדה בירס, קרטל היהלומים. והלא הם אך פסיק זעיר בכדור הארץ, ומה עוד ביקום כולו, עד אין סוף עולמותיו רוחניים. ואנו, הופכים לשותפו של הבורא בכל מעשה בראשית. ומה ההשקעה הנדרשת מאיתנו? אמירת "ויכולו"! כיצד יובן הדבר! הוא יובן במשל.

מעשה בממציא רב כישרונות במגוון תחומים. אין ספור המצאות זקף לזכותו, הון רב גרף, אבל חזון אחד היה לו: להמציא פעם המצאה שתעזור לאדם סובל ותשקם את חייו. או אז ידע שבכל פעם שאותו אדם נעזר בהמצאתו הוא מודה לו וזוכרו לטובה, והיה זה שכרו.

באקראי התוודע לחולה במחלה נדירה, שהגבילה אותו בתחומים רבים ושונים. כהרגלו, פתח הממציא במחקר. אסף חומר אודות המחלה ותופעותיה, עקב אחר אותו אדם ותיחקר אותו במה הוא מוגבל ובמה לא, אלו תנועות יכול הוא לעשות ובמה יכול הוא להיעזר. ואז הסתגר בסדנתו ושרטט שרטוטים, יצר אב טיפוס, שיכלל אותו עוד ועוד. הפכו לקל משקל וקל תפעול, ידידותי ונוח. תשומת לב מיוחדת ניתנה לעיצוב ולתמחיר. בקצרה, לא היה פרט עליו לא נתן דעתו. אבל עד שהמכשיר המשוכלל הוצג ברבים, נפח אותו חולה את נשמתו...

מובן שהיוצר הצטער, כי נקשרו ביניהם יחסים קרובים ובכל לבו רצה להקל על סבלו. אבל עתה אינו סובל עוד, ואחרים ייהנו בזכותו.

המכשיר הוצג ועורר התעניינות מרובה. הממציא הכביר מילים אודותיו וביקש להדגים סגולותיו. אך, אבוי, כבר אמרנו שהמחלה נדירה, ולא נמצא חולה נוסף... העמל היה איפוא לשווא, והממציא גזגז את המתקן במרתף הסדנה. חלפו שבועות וחדשים, ופרופסור מתקשר: מקרה נוסף התגלה, יש חולה! מיד הועלה המכשיר ומורק, הוצג ומילא ייעודו, הכול התפעל ושניים היו מאושרים בלי סוף: החולה, והממציא...

וכמדומה שניתן לומר ששניהם "יצרו" את המכשיר, אפשר לקבוע שהחולה הוא שותף בו. שהרי אלמלא הוא, הייתה יצירתו לבטלה... כיוצא בכך, בריאת העולם! לא סתם כך נברא, הייתה לו מטרה: "כל מה שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו, לא בראו אלא לכבודו". אבל אם העולם נברא, ומתנהל, והאדם אינו מנצלו למטרתו, להכרת בוראו, ועבודתו, לומר לו "ברייתך אני", נמצא שהייתה כל הבריאה לשווא!

ובמה, בעיקר, מגלה האדם את בוראו, מכיר בו ומקבל מרותו? בשבת! בקידוש, באמירת "ויכולו". וכל האומרה בשבת, כאילו נעשה שותף לבריאת העולם. כמה נפלא!

ומעתה, אין זה רק בשבת, ולא רק באמירת "ויכולו"! כל מי שפוקח עיניו להכיר את כוח הבורא בבריאה, להתפעל ממנו ולהודות לו – והרי זה ענינה של התפילה, וזה ענין הברכות על כל דבר – נעשה כביכול שותפו של הבורא בבריאה זו. הבורא אומר כביכול: כדאית הייתה הבריאה עבור אדם זה, שהודה לי עליה וכיבדני על ידה! (מעין שבוע).

"וישלחהו ה' אלהים מגן עדן" [ג, כג]. להתאזר באורך רוח.

האדם נצטווה שלא לאכול מעץ הדעת, חטא – ונענש באופן נורא: נקנסה מיתה עליו ועל זרעו לדורותיו. גורש מגן העדן, וניטל זיו פניו. נגזר עליו לעמול בפרך לפרנסתו, בזיעת אפיו יאכל לחם. כששת אלפי שנים נושאים אנו בתוצאות המעשה, עד לגאולה הקרובה.

אבל רבינו האר"י הקדוש זיע"א השמיענו, שאילו היה האדם ממתין כמה שעות, עד ליל שבת קודש – היה פוקע האיסור, והיה יכול לאכול גם מעץ הדעת. ובדרגה שאליה היה מגיע ביום השבת היה מתעלה שבעתיים באכילתו זו, ונשאר בגן העדן לדורי דורות, והכל היה זוהר ונפלא! אלא מאי, אצה לו השעה, הושיט יד – ואיבד את עולמו!

ואנו נזכרים בדרגתו של עם ישראל בעת מתן תורה. לאלו גבהים הגיעו, עד שפסקו מהם מלאך המוות ויצר הרע. וביום הארבעים נפלו והתרסקו, בעשיית העגל. לו היו מחכים כמה שעות!

וזה נכון כל כך, בדברים כה רבים: לא לדחוק את הקץ, לא לבחור בקיצורי דרך נמהרים, שמתחרטים עליהם כל כך. שהרי הכול נגזר ממרום, ובקצת אורך רוח – הכול יגיע (מעין השבוע).

"ותלד עדה את יובל" [ד, כ].

השם יב"ל הוא מופעלת הובלה ממוקום למקום, וכמו שהאיל נקרא יובל מזה השעם (העמק דבר).

ראובן, שגזר באזור המרפז, עמד לעבר לדירה חדשה, והזמין את שמעון, פעל חברת הובלות מירושלים, להוביל את תכולת דירתו אל הדירה שאליה עמד לעבר.

בערב שלפני מעבר הדירה ארז ראובן את כל חפצי דירתו בארגונים רבים, והלך לישון עם בני משפחתו בבית הוריו. לפנות בקר הגיע ראובן לפתח את הדירה לשמעון ולפועליו, והנה הוא מגלה להפתתו שהדירה ריקה לחלוטין... התברר ש"מוזבילים" אחרים פרצו לדירה קודם לכן, וגנבו את כל החפצים והארגונים שהיו בדירה... (הם לא היו צריכים לטרוח באסוף חפצי הדירה, הכל כבר היו צבור וארזו וממתין להובלה...). ראובן התנצל בפני שמעון על שאין קצת מה להוביל, ואז הגיב שמעון: "אתה בודאי מבין שעליך לשלם לנו על הפסד יום העבודה!"

ראובן טען כנגדו: "נעלתי היטב את הדירה לפני שניצאתי, כך שארע כאן אגס שמנע מכם מלבצע את העבודה, ולכן איני צריך לשלם מאומה!"... עם מי הדין?

תשובה

א) אם פועל נשכר לעבודה מסוימת, וכשהגיע למקום העבודה ארע אגס לא צפוי שבגינו לא נתן לבצע את המלאכה, הדין הוא שהפועל מפסיד את שכרו. דגמה למקרה כזה: אדם נשכר להשקות שדה על ידי שאיבת מים מנהר סמוך, ומי הנהר פסקו באופן בלתי צפוי.

אולם, במקרה שבו הפעסיק יכול היה לראות את הנולד ולחזות שהמלאכה עלולה להתבטל, למשל: אם הפעסיק היה מודע לכך שבעונה זו הנהר עשוי לפסק – עליו לשלם לפועל את שכרו (בנכחי חלק יחסי על מה שהפועל נהנה מכך שישב במנוחה ולא היה צריך לטרוח במלאכה. ראה שו"ע חו"מ סי' של"ג ס"א).

ב) במקרה שלפנינו יתכן שראובן אינו נחשב כ"אגוס" ביחס לבטול ההובלה, כי דוקא מניעה שבעל הבית לא יכול היה למנוע אותה נחשבת "אגוס" [כגון הפסקת הנהיגה של מי הנהר או חל"ל, אגל כאן, עקרונית, ראובן היה יכול לשהות בדירה ולשמור על החפצים].

אולם, כאשר הצענו את הדברים לפני מו"ר הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א, אמר רבנו כי דוקא כאשר בעל הבית פשע בכך שלא צפה את בטול המלאכה, אז הוא צריך לשלם לפועל שהגיע למקום העבודה, אגל בענייננו, ראובן לא פשע במאומה בכך שלא נשאר בכל שעות הלילה לשמור על חפציו, כי התרחשו הגנבה הנה דבר שאינו צפוי.

ג) אכן, נראה שאת הוצאות הנסיעה לדירה צריך ראובן לתן לפועלים. כי אם פועל נשכר לעבד במקום רחוק, שהנהיגה אליו ברכה בהוצאה או טרחה מיוחדת, ולבסוף ארע אגס בלתי צפוי שגרם לבטול המלאכה, הגם שעל עצם המלאכה אין צריך לשלם לפועל, מכל מקום יש לשלם לו עבור ההוצאה למקום העבודה (ראה נתיבות שם סק"ה).

לסכום: ראובן ישלם לשמעון רק את סכום הוצאות ההגעה לביתו (אחת שאלתי).

זכות הלימוד בעלון זה תהיה לעילוי נשמות: ר' נוראל חזני בן מרים ויעקב ז"ל, לע"נ מרת מוניה חזני בת כורשיד ז"ל, לע"נ מרת פארי בת מוניה ז"ל, לע"נ ר' עזיזולה בן שרה ז"ל, לע"נ מרת מנסורה בת כשוור ז"ל, לע"נ יוסף בן הלה ז"ל, לע"נ אליהו בן אסתר ז"ל, לע"נ יצחק בן ליבה ז"ל, לע"נ ברוך בן כאדה ז"ל, לע"נ זלבה פזיה בת פרח ז"ל, לע"נ טובה בת כורשיד ז"ל, לע"נ מסעוד בן מרחנן ז"ל, לע"נ אלהם בת שהנן ז"ל, לע"נ דוד בן רבקה ז"ל, לע"נ ענת בת אסתר ז"ל, לע"נ יצחק בן מרים ז"ל, לע"נ מרים בת שמה ז"ל, לע"נ אברהם בן סולטנה ז"ל, לע"נ יונה בן אסתר ז"ל, לע"נ בן כהן בת פולין ז"ל, לע"נ משה בן רינה תחיה ז"ל, לע"נ שמואל בן קדינה ז"ל, ועל"נ כל נפטרי עם ישראל.

למעוניינים בהפצת העלון: 03-5592523. לקבלת העלון בדוא"ל, שלחו בקשה ל: otzarot.hparasha@gmail.com